

УДК 016:01(477)

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/47-4-31>

Борис САВЧУК,

orcid.org/0000-0003-2256-0845

доктор історичних наук,

професор кафедри педагогіки імені Богдана Ступарика

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

(Івано-Франківськ, Україна) *boris_savchuk@ukr.net*

Микола ПАНТЮК,

orcid.org/0000-0001-7336-6714

доктор педагогічних наук, професор,

проректор з наукової роботи

Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

(Дрогобич, Львівська область, Україна) *panyuk.m@gmail.com*

Руслан КОТЕНКО,

orcid.org/0000-0003-3539-6159

кандидат історичних наук, доцент,

доцент кафедри готельно-ресторанної та курортної справи

Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника

(Івано-Франківськ, Україна) *kente@ukr.net*

ПОХОДЖЕННЯ НАЗВИ «КОУЧИНГ»

У РУСЛІ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОГО ДИСКУРСУ

У статті представлено результати аналізу міждисциплінарного й науково-педагогічного дискурсу щодо походження та інтерпретації поняття «коучинг» для його адекватного використання в теоретичних дослідженнях та ефективного застосування як технології особистісного і професійного зростання. З'ясовано найбільш популярну в західній і пострадянській літературі версію походження і поширення слова «coach» («тренер»), етимологія якого виводиться з 50-х рр. XVI ст. та пов'язується з угорським містечком Коч, що стало відомим завдяки виготовленню карет. Проаналізовано версію щодо трансформації значення поняття «коуч-кареता» в «коуч-тренер». Отже, із 30-х рр. XIX ст. фіксується іменування «коучем» приватного інструктора (особистого репетитора, тренера), який скеровує учня на екзамені. Унаслідок чергової морфологічної трансформації в середині XIX ст. виникло поняття «коучинг», яке означало «спеціальний інструктаж», «підготовка до іспиту/спортивного змагання».

Показано, що в англійській літературі іменник «coach» подається як дієслово в значеннях «тренувати», «вчити», «спрямовувати», «підказувати», «постачати фактами». В україномовній літературі слово «коуч» використовується як іменник у значеннях «тренер», «наставник» тощо, а похідне від нього поняття «коучинг» – як дієслово – «тренувати», «надихати», «наставляти» та як займенник, що стосується різних видів діяльності – тренерства, консультування, інструктування, наставництва.

Виявлена закономірність, згідно з якою через розмаїття тлумачень коучингу відсутнє його сконсолідоване дефініціювання. На основі синтезованого аналізу різноманіття тлумачень узагальнено репрезентативні рецепції розуміння цього феномену як шляху, процесу, руху, ефективного інструменту (методу, засобу) формування й розвитку особистості, міжособистісних стосунків та вдосконалення корпоративної діяльності.

Ключові слова: коуч, коучинг, науково-педагогічний дискурс, консультування, інструктування, наставництво.

Borys SAVCHUK,

orcid.org/0000-0003-2256-0845

Doctor of Historical Sciences,

Professor at the Department of Pedagogy named after Bogdan Stuparik

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University

(Ivano-Frankivsk, Ukraine) *boris_savchuk@ukr.net*

Mykola PANTIUK,

orcid.org/0000-0001-7336-6714

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,

Vice-Rector on the Science

Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

(Drohobych, Lviv region, Ukraine) *panyuk.m@gmail.com*

Ruslan KOTENKO,

orcid.org/0000-0003-3539-6159

Candidate of Historical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Hotel and Restaurant and Resort Affairs
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University
(Ivano-Frankivsk, Ukraine) kente@ukr.net

ORIGIN OF THE TERM COACHING IN THE ROUTE OF SCIENTIFIC AND PEDAGOGICAL DISCOURSE

The article presents the results of the analysis of interdisciplinary and scientific-pedagogical discourse on the origin and interpretation of the concept of “coaching” for its adequate use in theoretical research and effective application as a technology of personal and professional growth. The most popular in Western and post-Soviet literature version of the origin and distribution of the word “coach”, the etymology of which is derived from the 1550s and is associated with the Hungarian town of Kocs, which became famous for its carriages. The version on the transformation of the meaning of the concept of “coach-carriage” into “coach-trainer” is analyzed. Thus, from the 30s of the XIX century the term “coach” as a private instructor (personal tutor; trainer), has become prevailing. As a result of another morphological transformation in the middle of the XIX century the concept of “coaching” arose, which meant “special instruction” “preparation for an exam or sports competition”.

It is shown that in English literature the term “coach” is given as a verb in the meanings of “train”, “teach”, “direct”, “suggest”, “supply facts”. In Ukrainian-language literature, the word “coach” is used as a noun in the meanings of “coach”, “mentor”, etc., and the derived term “coaching” – as a verb – “to train”, “to inspire”, “to instruct” and as pronoun related to various activities – coaching, counseling, coaching, mentoring.

A regularity has been revealed, according to which due to the variety of interpretations of coaching there is no consolidated definition of it. Based on the synthesized analysis of the variety of interpretations, representative receptions of understanding this phenomenon as a way, process, movement, effective tool (method, means) of formation and development of personality, interpersonal relations and improvement of corporate activity are generalized.

Key words: coach, coaching, scientific and pedagogical discourse, counseling, instruction, mentoring.

Постановка проблеми. Визначення терміно-системи дослідження будь-якого освітньо-педагогічного явища становить необхідну передумову його адекватної інтерпретації та ґрунтовного осмислення. Розв’язання цього завдання стосовно феномену коучингу має дві важливі особливості. По-перше, проблема походження і поширення означеного поняття достатньо відображена в різнопрофільній літературі, але при цьому залишається чимало різночитань, тож важко говорити про будь-яке «консенсусне», «загальноприйняте» його тлумачення. По-друге, предметом широкого міждисциплінарного дискурсу, зокрема й науково-педагогічного, залишається принципове питання співвідношення феномену коучингу та суміжних із ним понять. Тому предметне з’ясування порушеної проблеми становить важливу передумову для всебічного теоретичного осмислення феномену коучингу та ефективного використання його потенціалу у формуванні й розвитку особистості та в її професійній підготовці.

Мета статті – аналіз міждисциплінарного й науково-педагогічного дискурсу щодо походження та інтерпретації поняття «коучинг» для його адекватного використання в теоретичних дослідженнях та ефективного застосування як технології особистісного і професійного зростання.

Вклад основного матеріалу. Беремо за основу найбільш популярну в західній і пострадянській літературі версію походження і поширення слова «коучинг», яка в основних контурах та інтерпретаціях представлена в довідникових виданнях та науковій і фаховій літературі. В англomовному «Інтернет-словнику етимології» походження і значення поняття «коучинг» (Coaching) виводиться від слова «coach» («тренер»). Його етимологія виводиться з 50-х рр. XVI ст. та пов’язується з угорським містечком Коч, яке стало відомим завдяки виготовленню возів, екіпажів, карет, найкраща з яких отримала назву «каре́та з Коч». У XVI ст. її аналог як різновид великої чотириколісної критої карети стали виготовляти в різних країнах Європи (Online Etymology Dictionary).

Практика називати транспортні засоби за місцем їхнього винаходу або першого використання доволі поширена, до прикладу, «берлін», «ландо», «суррей». Тому цілком логічно, що за аналогом угорського «kocsi» («szekér») ця назва з’являється в багатьох європейських мовах: французькій – «coche»; німецькій – «kutsche» («каре́та – Кочs); іспанській і португальській – «coche»; італійській – «cocchino»; голландській – «koets». У США до середини 60-х рр. XIX ст. цю назву використовували щодо залізничних пасажирських вагонів

«економ-класу» або призначених для туристів (Online Etymology Dictionary).

Сприйнятною, хоча небездоганною, виглядає версія щодо трансформації понять «коуч-каре́та» в «коуч-тренер». З огляду на аналіз репрезентативних джерел (Longman Dictionary; Morrison, 2010; Online Etymology Dictionary; Whitmore, 2002: 15–20 та ін.), її сутність і логіку інтерпретуємо так: корінь «коуч» став поступово асоціюватися зі швидкою доставкою людей із пункту відправлення в місце призначення, з тим, що «допомагає швидко рухатися до мети». У XVII – XVIII ст. словосполучення «передати в кареті» (річ, послання тощо) поступово набуло значення «наставляти», «давати приватні інструкції», «готувати кого-небудь до іспиту, конкурсу».

З 30-х рр. XIX ст. фіксується іменування «коучем» приватного інструктора (особистого репетитора, тренера), який скеровує учня на іспиті. Незабаром коучем також стали називати тренера, який готує атлетів до змагань. Для нашого дослідження важливим є той факт, що вже в першій половині XIX ст. студенти Оксфордського університету використовували слово «коуч» («coach») як сленг, що означав «приватного репетитора», який допомагає студентові швидко і добре підготуватися до іспитів та «везе» (в сучасному науково-педагогічному сенсі «супроводжує») його на іспит, даючи відповідні настанови.

Унаслідок чергової морфологічної трансформації в середині XIX ст. виникло поняття «коучинг», що означало «спеціальний інструктаж» «підготовка до іспиту/спортивного змагання». Відтоді слово «коуч» стали найбільш активно використовувати щодо спортивного тренера як особи, яка «призначена готувати спортсменів до змагань». Дослідник М. Моррісон у статті з претензійною назвою «Історія коучингу – справжнє уявлення про коучинг» (History of Coaching – A True Insight into Coaching) стверджує, що «виникнення» (пак, утвердження. – Авт.) терміна «коучинг» почалося наприкінці 80-х рр. XIX ст. Він асоціювався передусім зі спортивною професією в її різноманітних формах і проявах. Тому, як зазначав дослідник, «перше, що спадає на думку, коли говоримо про коучинг, – це спортивний коучинг». Це пояснюється тим, що коучинг дуже добре розвинений на спортивній арені (Morrison, 2010).

Якщо абстрагуватися від численних другорядних інтерпретацій та поліфонії трактувань поняття «коучинг», можемо стверджувати, що в сучасному англomовному світі воно вживається переважно у двох основних значеннях. У статті «Коучинг» (Coaching) в авторитетному словнику сучасної

англійської мови Логмана воно трактується як: 1) процес, під час якого тренер навчає людину або команду навичок, необхідних для спорту (тренування з тенісу/футболу/регбі; тренерська сесія тощо); 2) процес допомоги комусь підготуватися до важливого тесту або до того, що особа має сказати, зробити в конкретній ситуації. Уточнюється, що слово «коучинг», яке походить від англійського «coach» (тренер), спочатку вживалося в значенні «спортивний тренер». Але після появи 1995 р. терміна «non-sportive coach» («неспортивний тренер») значення поняття «коучинг» поширилося на сфери персонального консультування та бізнес-коучингу. Утім, недоречно вважати коучинг різновидом консультації, позаяк у його основі лежить зовсім інший принцип, що передбачає реалізацію потенціалу клієнта (Longman Dictionary).

Цей аспект важливо розуміти, оскільки в українському суспільному, зокрема й освітньо-педагогічному, просторі коучинг став активно поширюватися на початку XXI ст., тому набув дещо іншого сутнісно-змістового звучання.

Отже, попри різні інтерпретації та певні різночитання з означеного наукового, зокрема лінгвістичного, та фахового дискурсу доволі виразно впливає загальна логіка щодо походження, етимології, еволюції, трансформації і поширення поняття «коучинг». Це дає змогу перейти до з'ясування іншого важливого питання: яким чином поняття «коуч», «коучинг» трансформувалися й стали позначати оригінальну життєву філософію та технологію особистісного і професійного розвитку.

В англomовній літературі іменник «coach» зазвичай використовується як дієслово в значеннях «тренувати», «вчити», «спрямовувати», «підказувати», «постачати фактами» (Whitmore, 2002: 15–17). В українomовній літературі слово «коуч» подається як іменник у значеннях «тренер», «наставник» і т. ін., а похідне від них поняття «коучинг» – як дієслово – «тренувати», «надихати», «наставляти» та як займенник, що стосується різних видів діяльності – тренерства, консультування, інструктування, наставництва та ін. Акцентуємо на тому, що, попри розмаїття дефініцій, поняття «коучинг» фокусує на суб'єкт-суб'єктній діяльній взаємодії, в процесі якої одна більш досвідчена особа допомагає іншій, указуючи оптимальний шлях досягнення мети.

За означеної ситуації цілком закономірним виглядає розмаїття тлумачень коучингу та відсутність його сконсолідованого дефініціювання. Предметно досліджуючи цю проблему, бразильські науковці та фахівці дійшли висновку, що, позаяк

є безліч визначень і концепцій коучингу, з-поміж учених немає та навряд чи буде досягнуто порозуміння із цієї проблеми (Batista, Leopoldo, 2013).

Із синтезованого аналізу нескінченного плектива тлумачень коучингу впливають основні рецепції його розуміння як шляху, процесу, руху, ефективного інструменту (методу, засобу), оригінальної методології формування особистості, розвитку міжособистісних взаємин, удосконалення корпоративної діяльності тощо. Проілюструємо їх на основі репрезентативних наукових і фахових джерел:

– коучинг – це свого роду «транспортний засіб», що допомагає людині пройти найкоротший шлях і досягти вищого рівня розвитку, використовуючи, мобілізуючи власні ресурси та усуваючи можливі перешкоди (Dilts, 2006);

– коучинг – це процес, спрямований на підвищення продуктивності різних суб'єктів (особи, групи, компанії, організації) за рахунок збільшення позитивних результатів та науково підтверджених методологій, інструментів і методів, які застосовують кваліфікований спеціаліст (тренер) у партнерстві з клієнтом (Showers, 1996);

– коучинг – це процес спільної інтеграції, орієнтований на просування і стимулювання навчання, тож його мета полягає не в тому, щоб навчати, а в тому, щоб допомогти іншим учитися (Coaching for teaching, 2010);

– коучинг – це процес розвитку навичок та методологія розвитку людей, які відбуваються в короткостроковій, середньостроковій та довгостроковій перспективі (Batista, Leopoldo, 2013);

– коучинг – це процес змін і перетворень, орієнтований не на минулі помилки, а на майбутні можливості, тож він відіграє роль підтримки будь-якої з нескінченних майбутніх можливостей (Whitmore, 2009);

– коучинг – це процес підготовки особи, групи людей до певного випробування чи особливої

ситуації, але ця підготовка полягає не в безпосередньому навчанні, а в допомозі людині навчитися самій (What is Coaching);

– коучинг – це процес надання професійних послуг, які допомагають клієнтам досягати якісно нових результатів у своєму особистому та професійному житті. Процес коучингу уможливорює клієнтам поглибити свої знання та покращити ефективність і якість життя (ICF);

– коучинг – це рух до мети. Використовуючи його, людина досягає своїх цілей значно ефективніше і швидше та здобуває впевненості в тому, що вибраний напрям розвитку – це саме те, що їй потрібно. За професійної підтримки коуча вона самостійно формулює цілі, напрацьовує стратегії та здійснює найбільш вдалу спробу їх реалізації (Connor, Lages, 2016);

– коучинг – це процес підтримки розвитку та закріплення умінь за допомогою другої особи – коуча через спостереження, постановку цілей і завдань, регулярне надання зворотного зв'язку, тренування та використання нових моделей поведінки (Coaching, 2013).

Висновки. Отже, проблема походження, поширення і трансформації понять «коуч», «коучинг» знайшла широке відображення в зарубіжному та українському міждисциплінарному і науково-педагогічному дискурсі. Хоча при цьому важко говорити про консенсусне й загальноприйняте тлумачення цього феномену, цілком зрозумілими є його основні сутнісно-змістові характеристики й вектори. Їх розуміння необхідно враховувати в процесі проведення теоретичних студій і науководослідницької роботи та під час використання його технологічного потенціалу у формуванні й розвитку особистості та її професійній підготовці.

Предметом подальшого дослідження має стати з'ясування співвідношення коучингу із суміжними з ним поняттями «наставництво», «менторство», «консультування», «супровід» та ін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Batista K. S., Leopoldo P. Coach: um estudo das competências requeridas para o exercício da profissão. Pedro Leopoldo, 2013. 113 p. URL: https://www.fpl.edu.br/mestrado/dissertacoes_2013 (дата звернення: 11.02.2021).
2. Coaching / Anna Cywińska, Sylwia Majewska, Kamila Pępiak-Kowalska Eliza Szewc. Wydanie pierwsze. Lublin, 2013. 190 p.
3. Coaching for teaching and learning: a practical guide for schools, Guidance report R. Lofthouse, D. Leat, C. Towler. CFBT – 2010. URL: http://www.ncl.ac.uk/cflat/news/documents/5414_CfT_FINALWeb.pdf. (дата звернення: 11.02.2021).
4. Connor J. O., Lages A. World Business Executive Coach Summit. World Business Executive Coach Summit 2016. URL: <https://hr.linkedin.com/world> (дата звернення: 11.02.2021).
5. Dilts R. Od przewodnika do inspiratora, czyli coaching przez duże «C». Warszawa : PINLP, 2006. 444 s. URL: https://www.koob.ru/dilts_robert (дата звернення: 18.02.2021).
6. ICF Credential – International Coach Federation. URL: <https://coachfederation.org/icf-credential>. (дата звернення: 21.02.2021).
7. Krausz R. R. Coaching executivo: A conquista da liderança. São Paulo: Nobel, 2007. URL: <http://www.editoranobel.com.br/arquivos> (дата звернення: 11.02.2021).

8. Longman Dictionary of Contemporary English. LDOCE. URL: www.ldoceonline.com (дата звернення: 22.02.2021).
9. Marion A. Manual de coaching: guia prático de formação profissional. São Paulo: Atlas, 2017. URL: <https://www.scribd.com/Man>. (дата звернення: 01.02.2021).
10. Online Etymology Dictionary. URL: www.etymonline.com (дата звернення: 21.02.2021).
11. Showers B., Joyce B. The Evolution of Peer Coaching. *Improving Professional Practice*. 1996. V. 53. № 6. P. 12–16. URL: http://educationleader.com/ASCD/ASCD_351_1
12. Whitmore J. Coaching for Performance: Growing People, Performance and Purpose is a guide for coaching written in true coaching style. Nicholas Brealey, 2002. 180 p. URL: <http://coachingataroknelkul.hu/uploads/2019/03>
13. What is Coaching? Skills You Need. URL: www.skillsyouneed.com

REFERENCES

1. Batista K. S., Leopoldo P. Coach: um estudo das competências requeridas para o exercício da profissão. Pedro Leopoldo, 2013. 113 p. Retrieved from: https://www.fpl.edu.br/mestrado/dissertacoes_2013.
2. Coaching / Anna Cywińska, Sylwia Majewska, Kamila Pełciak-Kowalska Eliza Szwec. Wydanie pierwsze. Lublin, 2013. 190 s. [in Polish].
3. Coaching for teaching and learning: a practical guide for schools, Guidance report R. Lofthouse, D. Leat, C. Towler. CFBT – 2010. Retrieved from: http://www.ncl.ac.uk/cflat/news/documents/5414_CfT_FINALWeb.pdf.
4. Connor J. O', Lages A. World Business Executive Coach Summit. World Business Executive Coach Summit 2016. Retrieved from: <https://hr.linkedin.com/worl>.
5. Dilts R. Od przewodnika do inspiratora, czyli coaching przez duże «C». Warszawa : PINLP, 2006. 444 p. Retrieved from: https://www.koob.ru/dilts_robert.
6. ICF Credential – International Coach Federation. Retrieved from: <https://coachfederation.org/icf-credential>.
7. Krausz R. R. Coaching executivo: A conquista da liderança. São Paulo: Nobel, 2007. Retrieved from: <http://www.editoranobel.com.br/arquivos>.
8. Longman Dictionary of Contemporary English. LDOCE. Retrieved from: www.ldoceonline.com
9. Marion A. Manual de coaching: guia prático de formação profissional. São Paulo: Atlas, 2017. Retrieved from: <https://www.scribd.com/Man>.
10. Online Etymology Dictionary. Retrieved from: www.etymonline.com.
11. Showers B., Joyce B. The Evolution of Peer Coaching. *Improving Professional Practice*. 1996. V. 53. N. 6. P. 12–16. Retrieved from: http://educationleader.com/ASCD/ASCD_351_1
12. Whitmore J. Coaching for Performance: Growing People, Performance and Purpose is a guide for coaching written in true coaching style. Nicholas Brealey, 2002. 180 p. Retrieved from: <http://coachingataroknelkul.hu/uploads/2019/03>
13. What is Coaching? Skills You Need. Retrieved from: www.skillsyouneed.com.